

У статті розглядається важлива роль музичної терапії для роботи з дітьми із розладами спектру аутизму та можливості використання цього методу як одного з засобів для їх поступової соціалізації, розвитку саморегуляції та створенню психологічного комфорту між дитиною та музикотерапевтом. Наданий детальний опис методів активної та пасивної музичної терапії, обґрунтовано доцільність використання цього методу з метою успішної корекції та реабілітації дітей з особливими потребами. Проаналізовано та зазначено варіанти проведення занять від індивідуальної імпровізації до спільної роботи з батьками та групової роботи з іншими дітьми. Розкрито можливості використання музичної терапії для розвитку мовлення дитини із розладом спектру аутизму через використання музики як невербального засобу спілкування, стимуляції активності, ініціативи, задоволення емоційних потреб. Також виявлено шляхи встановлення психологічного контакту між музичним терапевтом і дитиною з розладом спектру аутизму за допомогою музики та розвитку всебічної взаємодії між ними. Обґрунтована необхідність розвитку методу музикотерапії і подальшого використання музичних занять при роботі з дітьми із аутизмом та вдосконалення методологічної бази музикотерапевтичного напрямку психології.

Ключові слова: розлади спектру аутизму, музикотерапія, вокалотерапія, соціалізація, адаптація, альтернативні методи терапії, порушення емоційно-вольової сфери.

Касьян М.В., Шибаева Р.В. Влияние музыкальной терапии на детей с нарушениями спектра аутизма.

В статье рассматривается важная роль музыкальной терапии для работы с детьми с нарушениями спектра аутизма и возможности использования этого метода как одного из способов для постепенной их социализации, развития саморегуляции и создания психологического комфорта между ребенком и музикотерапевтом. Предоставлено детальное описание методов активной и пассивной музыкальной терапии, обоснована целесообразность использования этого метода с целью успешной коррекции и реабилитации детей с особенными потребностями. Проанализированы и указаны варианты проведения занятий от индивидуальной импровизации до совместной работы с родителями и групповой работы с другими детьми. Раскрыты возможности использования музыкальной терапии для развития речи ребенка с нарушением спектра аутизма через использование музыки как невербального средства общения, стимуляции активности, инициативы, удовлетворения эмоциональных потребностей. Также обнаружены пути установления психологического контакта между музыкальным терапевтом и ребенком с нарушением спектра аутизма с помощью музыки и развития всестороннего взаимодействия между ними. Обоснована необходимость развития метода музикотерапии и дальнейшего использования музыкальных занятий при работе с детьми с аутизмом и усовершенствования методологической базы музикотерапевтического направления в психологии.

Ключевые слова: нарушения спектра аутизма, музикотерапия, вокалотерапия, социализация, адаптация, альтернативные методы терапии, нарушения эмоционально-волевой сферы.

Kasian M.V., Shybaeva R.V. Effect of music therapy for children with autism spectrum disorders.

The article discusses the important role of the music therapy in the autistic spectrum disorders treatment and using it as a remedy for a gradual socialization of children with this disease and self-control development. The detailed description of the method of active and passive music therapy and advisable using it for the successful correction and rehabilitation of children with mental and physical disorder was given. Authors offer the variants of conducting classes, starting with individual improvisation and ending with parent's cooperation and working in groups with other children. They describe the potential of using music therapy as a non-verbal instrument of communication, simulation of activity, initiative, and satisfaction of emotional needs. Also, the ways of creation of emotional contact between therapist and child and the evolution of it are determined. It is noted that music therapy needs further development and application music lessons in working with children with autistic spectrum disorders as well as an improving its methodological basis.

Key words: autism spectrum disorders, music, vocal therapy, socialization, adaptation, alternative therapy methods, violations of emotional and volitional sphere.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2013 р.

Статтю прийнято до друку 25.10. 2013 р.

Рецензент: д.мед.н., проф. Руденко Н.М.

УДК 159.928.22.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБДАРОВАНСТІ ТА ДІАГНОСТИКА ОКРЕМИХ ЇЇ ВИДІВ

Качаненко І. В.

Проблема роботи з обдарованими дітьми є дуже актуальною в сучасному світі, цікавить багатьох педагогів і психологів. Під обдарованістю дитини розуміються більш висока, ніж у його однолітків за рівних умов, схильність до навчання і більш виражені творчі прояви. Поняття «обдарованість» походить від слова «дар» і означає особливо сприятливі внутрішні передумови розвитку. Тому проблема обдарованості, творчості, інтелекту виходить на передній план у державній політиці, визначаючи пошук, навчання і виховання обдарованих дітей та молоді, стимулювання творчої праці, захист талантів.

Закон України «Про освіту» передбачає з метою розвитку здібностей, обдарувань і таланту дітей створення профільних класів (з поглибленим вивченням окремих предметів або початкової допрофесійної

підготовки), спеціалізованих шкіл, гімназій, ліцеїв, колегіумів, навчально-виховних колективів, об'єднань. Найбільш обдарованим дітям держава надає підтримку і заохочує їх (виділяє стипендії, направляє на навчання і стажування до провідних вітчизняних і зарубіжних освітніх центрів).

Питаннями обдарованості дітей займалися зарубіжні та вітчизняні психологи. Відомі великі дослідження в галузі психології творчої обдарованості американців Дж. Гілфорда, П. Торренса, Ф. Баррона, К.Тейлора. На основі ідей психологів Дж. Керрола і Б. Блума їх послідовниками була розроблена методика навчання обдарованих дітей. Вивченням особливо обдарованих дітей займався Ж. Брюно. Проблеми обдарованості вивчали вітчизняні психологи: Матюшкін О.М. в роботі "Концепція творчої обдарованості" та ін, Шумакова Н.Б. у своїх роботах, Чистякова Г.Д. у статті "Творча обдарованість у розвитку пізнавальних структур", Юркевич В.С. в "Проблемах діагнозу і прогнозу обдарованості в роботі спеціального психолога".

Обдарованість — індивідуальна потенціальна своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності.

У педагогіці виділяють кілька типів обдарованості: раціонально-мислинневий (необхідний вченим, політикам, економістам); образно-художній (необхідний дизайнерам, конструкторам, художникам, письменникам); раціонально-образний (необхідний історикам, філософам вчителю); емоційно-чуттєвий (необхідний режисерам, літераторам).

Російський педагог Ю. Гільбух виділяє загальну (розумову) і спеціальну (художню, соціальну, спортивну) обдарованість. Кожен з типів охоплює по кілька видів обдарованості, а кожен вид тлумачиться як спеціальні здібності.

В умовах загальноосвітньої школи важливо правильно організувати роботу вчителя з обдарованими дітьми, не тільки створюючи необхідні умови для їх розвитку, а й психологічно готуючи їх до наполегливої праці, самовиховання.

Обдаровані діти — діти, в яких у ранньому віці виявляються здібності до виконання певних видів діяльності.

Здібності - це індивідуальні властивості особистості, є суб'єктивними умовами успішного здійснення певного роду діяльності. Здібності не зводяться до наявних в індивіда знань, умінь, навичок. Вони виявляються у швидкості, глибини і міцності оволодіння способами і прийомами деякої діяльності і є внутрішніми психічними регулятивами, які зумовлюють можливість їх придбання. У вітчизняній психології найбільший внесок у експериментальні дослідження здібностей вніс Б. М. Теплов.

Обдаровані діти вирізняються серед однолітків яскраво вираженими можливостями в досягненні результатів на якісно вищому рівні, який перевищує певний умовний «середній» рівень. Їх успіхи не є випадковими, а виявляються постійно.

Обдаровані діти характеризуються порівняно високим розвитком мислення, тривалим запам'ятовуванням навчального матеріалу, розвинутими навичками самоконтролю в навчальній діяльності, високою працездатністю тощо, їм властива висока розумова активність, підвищена схильність до розумової діяльності, неординарність, свобода самовияву, багатство уяви, сформованість різних видів пам'яті, швидкість реакції, вміння піддавати сумніву і науковому осмисленню певні явища, стереотипи, догми.

Вони завжди виявляють уважність, зібраність, готовність до напруженої праці, що переростає в працелюбність, в потребу працювати безупинно, без відпочинку. Мислення їх відзначається високою оперативністю (продуктивністю). Коло їх пізнавальних інтересів не обмежується однією проблемою, постійно розширюється, що є стимулом розумової активності.

Тому учні повинні мати сприятливі морально-психологічні умови для активної навчальної діяльності, виконуючи роботу більшу за обсягом та інтенсивністю.

Взаємодія учителя з обдарованими дітьми повинна базуватися з урахуванням таких психолого-педагогічних принципів:

- формування взаємин на основі творчої співпраці;
- організація навчання на основі особистісної зацікавленості учня, його індивідуальних інтересів і здібностей (сприяє формуванню пізнавальної суб'єктивної активності дитини на основі його внутрішніх уподобань);
- переважання ідеї подолання труднощів, досягнення мети в спільній діяльності педагога та учнів, самостійній роботі учнів (сприяє вихованню сильних натур, здатних виявити наполегливість, дисциплінованість);
- вільний вибір форм, напрямів, методів діяльності (сприяє розвитку творчого мислення, вміння критично оцінювати свої можливості й прагнення самостійно вирішувати все складніші завдання);
- розвиток системного, інтуїтивного мислення, вміння «згортати» і деталізувати інформацію (дисциплінує розум учня, формує творче, нешаблонне мислення);
- гуманістичний, суб'єктивний підхід до виховання (передбачає абсолютне визнання гідності

особистості, її права на вибір, власну думку, самостійний вчинок);

— створення нового педагогічного середовища (будується на основі співдружності педагогів, колег, однодумців у творчому вихованні дітей).

Втілення цих принципів у життя потребує творчого підходу до організації навчання як інтегрованого процесу, який сприяє формуванню цілісної картини світу, дає змогу учням самостійно обирати «опорні» знання з різних наук при максимальній орієнтації на власний досвід.

З урахуванням специфіки обдарованості в дитячому віці найбільш адекватною формою ідентифікації ознак обдарованості тієї або іншої конкретної дитини є психолого-педагогічний моніторинг.

Психолого-педагогічний моніторинг, використовуваний з метою виявлення обдарованих дітей, повинен відповідати цілому ряду вимог:

1) комплексний характер оцінювання різних сторін поведінки і діяльності дитини, що дозволить використовувати різні джерела інформації і охопити якомога ширший спектр його здібностей;

2) тривалість процесу ідентифікації (розгорнене в часі спостереження за поведінкою даної дитини в різних ситуаціях);

3) аналіз поведінки дитини в тих сферах діяльності, які в максимальній мірі відповідають його схильностям і інтересам (включення дитини в спеціально організовані наочно-ігрові заняття, залучення його в різні форми відповідної наочної діяльності і т.д.);

4) експертна оцінка продуктів діяльності дітей (малюнків, віршів, технічних моделей, способів рішення математичних задач і ін.) із залученням експертів - фахівців вищої кваліфікації у відповідній наочній області діяльності (математиків, філологів, шахістів, інженерів і т.д.). При цьому слід мати на увазі можливий консерватизм думки експерта, особливо при оцінці продуктів підліткової і юнацької творчості;

5) виявлення ознак обдарованості дитини не тільки по відношенню до актуального рівня його психічного розвитку, але і з урахуванням зони найближчого розвитку (зокрема, в умовах збагаченого наочного і освітнього середовища при розробці стратегії навчання даної дитини, що індивідуалізувалася). Доцільно проведення проблемних уроків за особливою програмою; використання тренінгових методів, в рамках яких можна організувати ті, які розвивають впливи і знімати типові для даної дитини психологічні «перешкоди», і т.п.;

6) багатократність і багатоетапність обстеження з використанням безлічі психодіагностичних процедур, що відбираються відповідно до передбачуваного виду обдарованості і індивідуальності даної дитини;

7) діагностичне обстеження бажано проводити в ситуації реальної життєдіяльності, наближаючи його за формою організації до природного експерименту (метод проектів, наочних і професійних проб і т.д.);

Проте і комплексний підхід до виявлення обдарованості не позбавляє від помилок повністю. В результаті може бути «пропущена» обдарована дитина або, навпаки, до такої може бути віднесена дитина, яка ніяк не підтвердить цієї оцінки в своїй подальшій діяльності (випадки розузгодження діагнозу і прогнозу).

При виявленні обдарованих дітей необхідно диференціювати:

- актуальний рівень розвитку обдарованості, досягнутий на даному віковому етапі;

- особливості конкретних проявів обдарованості, пов'язані із спробами її реалізації в різних видах діяльності;

- потенційні можливості дитини до розвитку. Навішувати ярлики «обдарований» або «ординарний» неприпустимо не тільки із-за небезпеки помилок в діагностичних висновках. Як переконливо показують психологічні дані, такого роду ярлики можуть вельми негативно вплинути на особистісний розвиток дитини.

У психології виділяють основні категорії обдарованості дітей:

- Діти з надзвичайним рівнем розумового розвитку;

- Діти з ознаками обдарованості у певній галузі науки чи мистецтва;

- Діти, що не досягнули визначних успіхів у навчанні, проте володіють яскраво вираженою пізнавальною активністю, оригінальністю психічного складу, значними розумовими резервами.

Отже, процедури виявлення обдарованих дітей повинні бути валідними з погляду специфіки дитячої обдарованості і своєрідності ознак обдарованої дитини. Слід підкреслити, що наявні валідні методи ідентифікації обдарованості вельми складні і вимагають високої кваліфікації і спеціального навчання. Оцінка дитини як обдарованої не повинна бути самоціллю. Виявлення обдарованих дітей необхідно пов'язувати із завданнями їх навчання і виховання, а також з наданням їм психологічної допомоги і підтримки. Іншими словами, проблема виявлення обдарованих дітей і підлітків повинна переглядатися як проблема створення умов для інтелектуального і особистісного зростання дітей в загальноосвітніх школах і установах додаткової освіти, з тим щоб виявити якомога більше дітей з ознаками обдарованості і забезпечити їм сприятливі умови для вдосконалення властивих їм видів обдарованості.

Діагностика окремих видів обдарованості. Диференціюють психомоторну, інтелектуальну, творчу, академічну, соціальну і духовну обдарованість.

Психомоторні здібності тісно пов'язані з швидкістю, точністю і спритністю рухів, кінестетико-моторною і зорово-моторною координацією тощо. Стандартизовані тести на перцептивно-руховій основі дозволяють оцінювати різні параметри моторного розвитку: темп, ритм, координацію рухів, швидкість реакції.

Інтелектуальну обдарованість пов'язують з високим рівнем інтелектуального розвитку (як правило, йдеться про високий показник коефіцієнта інтелекту 1Q). Для вимірювання інтелектуальної обдарованості в основному використовують різні варіанти тестів, направлених на вимірювання інтелекту.

Академічна обдарованість визначається успішністю навчання. Для виявлення дітей, що володіють високими здібностями в оволодінні основними навчальними дисциплінами (математикою, природознавством і т.д.), використовують стандартизовані тести досягнення.

Соціальна обдарованість розглядається як складне, багатоаспектне явище, що багато в чому визначає успішність в спілкуванні. Для виявлення такої обдарованості використовуються численні стандартизовані методи оцінки рівня і особливостей соціального розвитку: шкали соціальної компетенції, шкали соціальної зрілості, тести на виявлення лідерських здібностей.

Духовна обдарованість в значно більшій мірі, ніж соціальна, пов'язана з високими моральними якостями, альтруїзмом. Ця важлива галузь проблематики обдарованості в даний час мало вивчена. Є лише окремі спроби використовувати діагностичні методи, направлені на оцінку морального рівня розвитку, особливостей «допомагаючої поведінки» і альтруїзму для виявлення феномена духовної обдарованості.

Творча обдарованість визначає темп оволодіння теоретичними конструктами, на яких базується саме розуміння творчості. Х.Е.Трік виділяє в цій області чотири основні напрями: креативність як продукт, як процес, як здатність і як межа особи в цілому. Для кожного з цих напрямів характерні своє розуміння творчої обдарованості і свої методи діагностики креативності. У сучасних тестах, які активно використовуються на практиці, перераховані види неабияких здібностей, які представлені вельми нерівноправно. Немає єдиної думки і щодо взаємозв'язків, що існують між різними видами обдарованості.

Отже, загальні висновки такі: Методи діагностики обдарованості постійно розвиваються, що пов'язано як із процедурними аспектами, так і з змістовними характеристиками самого досліджуваного явища. Не існує універсальних методик. Кожна з методик має свої обмеження й свою концептуальну базу, у відповідності із якою будується діагностичний висновок.

Діагностика обдарованості має враховувати комплексно як особистісні характеристики (що визначають обдаровану особистість як таку), так і властивості інтелекту, креативності, соціальних і спеціальних здібностей.

Діагностика обдарованості тісно пов'язана із корекцією розвитку дитини та її вихованням. Наприклад, можна застосувати в практиці роботи підходи А.І.Доровського, що враховують цю взаємодію: Матриці визначення видів обдарованості, Матричні плани роботи з обдарованими дітьми, Типологічні характеристики духовної організації обдарованих учнів, Методика запровадження моделі «Тріада збагачення» Дж. Рензуллі в роботі з обдарованими тощо.

Основою розвитку творчості у дітей Л. С. Виготський назвав уяву. До особливостей уяви розумово відсталих дітей відносять: поверхневність, фрагментарність, неточність та схематичність. Дані особливості визначають своєрідність творчих здібностей дітей даної категорії та формування творчої діяльності в подальшому. [2]

Творчі здібності у дітей з проблемами у психічному розвитку формуються із затримкою. Як правило до моменту вступу у дошкільний заклад (приблизно у віці 4-5 років) багато розумово відсталих дітей не лише не розуміють можливості відображення навколишньої дійсності в художній творчості, а навіть не вміють правильно поводитися з олівцями та папером [4].

Лише невелика частина розумово відсталих дітей здатна виконати певні зображення, які характеризуються фрагментарністю та примітивністю, у дітей з нормальним розумовим розвитком у віці 5 років малюнки носять предметний характер, вони більш доопрацьовані, до складу малюнків входить велика кількість нових деталей. Психологи відмічають, що цілісний образ предмета на малюнку у розумово відсталих дітей створюється дуже повільно. У художній творчості дітей із проблемами у психічному розвитку виділяють велику кількість фрагментарних малюнків, де всі деталі предмету роз'єднані між собою, їх поєднання в цілісний образ супроводжується грубим порушенням розміщення частин предмету одна відносно одної: дах у будинку знаходиться збоку, а вікна – на місці дверей тощо. Малюючи добре знайомі предмети, діти з психічними порушеннями часто не відображують певних важливих деталей: малюють автомобіль без коліс, а дерево – без гілок. В той же час, першочергова роль відводиться деталям другого плану. Причина даних особливостей полягає у недорозвинення предметно-ігрової діяльності, недостатності досвіду дій з іграшками, недостатнього осмислення призначення предметів оточуючої дійсності. [4]

Ще одна особливість художньої діяльності дітей з проблемами у психічному розвитку – своєрідне зображення форми предметів та їх частин.

Якщо дитину попередньо навчити зображати форму предмету, то дитина не робить помилок, якщо ж предмет дитина ще ніколи не малювала – вона буде спотворювати його форму у своїх малюнках. Спотворення форми та порушення взаєморозміщення деталей одна відносно одної призводять до того, що діти не впізнають зображення на власних малюнках.

Без спеціального навчання у малюнках розумово відсталих дітей майже не зустрічаються зображення живих істот, насамперед людини. Слід зазначити, що саме людина є основним об'єктом художньої творчості дітей з нормальним типом розумового розвитку, на протязі майже усього дошкільного дитинства.

При можливості вибору великої кількості кольорів діти з вадами розумового розвитку обирають один, максимум два кольори. Техніка виконання дитячих малюнків досить примітивна, діти не можуть тривалий час правильно тримати олівець та пензель у руці і здійснювати точні, усвідомлені рухи ними, контролювати та регулювати їх силу дотику та натиску, швидкість виконання, відсутнє відчуття ритму, як одного із складових композиції. Важливим моментом є відсутністю сюжету у малюнках розумово відсталих дітей. Діти із розумовою відсталістю у багатьох випадках зображують один предмет, а якщо і декілька, то вони не пов'язані між собою загальним сюжетом.

У дітей з проблемами у психічному розвитку зміст творчої діяльності надзвичайно збіднений, часто обмежений рамками проведеного навчання.

Слід зазначити, що дані недоліки підлягають компенсації, шляхом проведення цілеспрямованої діяльності, пов'язаної з навчанням дітей малюванню, розвитком творчого інтересу та творчого потенціалу дітей.

Динаміку формування творчих здібностей у дітей з проблемами у психічному розвитку, відповідно до періоду навчання, відображено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Особливості формування творчих можливостей дітей з проблемами у психічному розвитку

№	Періоди навчання	Формування творчих можливостей
1	Перший рік	Підготовка до розвитку художньої діяльності. Дітей вчать сприймати різні зображення, знайомлять з матеріалами та засобами художньої діяльності. До кінця першого року навчання вміння дітей досягають рівня примітивних зображень
2	Другий рік	Це період освоєння вміння зображати різні предмети. На другому році навчання практикують художню діяльність з натури. Дітей вчать виділяти основні частини предмету, визначати його форму, колір, розміщення деталей. Вчать аналізувати об'ємні та плоскі зображення
3	Третій-четвертий роки	Періоди розвитку сюжетної творчості, а також художнього задуму дітей. Дітей навчають плануванню, визначенню задуму, порівнянню зображень, оцінці власних робіт та робіт оточуючих.

Психологи та педагоги зазначають, що до кінця дошкільного дитинства, діти з проблемами у психічному розвитку здатні створювати сюжетні малюнки, керуючись власним задумом. Не слід також заперечувати, що порушення інтелекту, принаймні у стадіях затримки психічного розвитку та легкої розумової відсталості, не може створювати перешкод на шляху до обдарованості дитини та наявності у неї нахилів (здатків) до того чи іншого виду творчості.

В ході аналізу малюнків дітей із інтелектуальною недостатністю було зроблено висновок: розвиток творчих можливостей у дітей з легким ступенем розумової відсталості має якісні своєрідності та формується із затримкою, наявність інтелектуального дефекту не перешкоджає розвитку творчого потенціалу особистості.

Щоб робота з обдарованими дітьми була ефективною, необхідний аналіз і виявлення справжніх механізмів, що породжують ці проблеми і розуміння, що обдарованість це не просто результат високих здібностей дитини, але в першу чергу це проблема становлення її особистості. Сучасний підхід лежить на перетині вирішення двох проблем: педагогічної проблеми попередження шкільної неуспішності та психологічної проблеми вивчення специфічних для обдарованих дітей труднощів.

Якщо зарубіжна практика роботи з такими дітьми обмежена рамками компенсаторно - адаптаційних програм, то у вітчизняній практиці в рамках дефектології та нейропсихології розроблена теоретико - методологічна база для здійснення корекційної роботи. До неї належать:

- положення Л.С. Виготського про універсальність закономірностей розвитку;
- сучасні уявлення про будову і функціонування вищих психічних функцій (ВПФ). До методичної бази, в першу чергу, відноситься нейропсихологічна методика, розроблена А. Р. Лурія і його співробітниками в модифікації Е. Г. Симерницької, а також сучасний метод нейропсихологічної корекції, розроблений А.В.Семенович, і його модифікації.

Разом з тим слід враховувати, що за наявності у дітей в дошкільному і молодшому шкільному віці проявів

функціональної незрілості можуть мати місце протилежні прогнози розвитку залежно від типу мотивації дітей та соціальної ситуації. Тому найбільш ефективним є комплексний підхід до корекції проблем обдарованих дітей, що поєднує методи сенсомоторної корекції з роботою з сім'єю обдарованої дитини і педагогічною корекцією, що включає і аналіз соціального середовища і змісту навчальних програм.

З урахуванням вищесказаного, можна зробити висновок, що всі форми роботи з обдарованими дітьми повинні повною мірою враховувати особистісні особливості обдарованої дитини і орієнтуватися на ефективну допомогу у вирішенні його проблем.

Література

1. **Аннастази А.** Психологическое тестирование. Кн. 2. М., Педагогика, 1982, с. 32-2. **Бурменска Г.В., Слуцкая В.И.** "Одаренные дети". М., Прогресс, 1991. 3. **Гильбух Ю.З.** Внимание одаренные дети. М., Знание, 1991. 4. **Лейтес Н.** "Легко ли быть одаренным?". Ж. "Семья и школа". № 6. 1990, с. 5. **Лейтес Н.С.** Судьба вундеркиндов. Ж. "Семья и школа". № 12, 1990. 6. **Мартынов С.** "Хочу, чтобы мой ребенок был вундеркиндом". Ж. "Дошкольное воспитание". № 8. 1994, с. 77-80. 7. **Синьов В. М.** Основы дефектологии: [навч. посібник] / В. М. Синьов, Г. М. Коберник. – К.: Вища школа, 1994. – 143 с. 8. **Скороходова О. И.** Как я воспринимаю, представляю и понимаю окружающий мир / О. И. Скороходова. – М.: Педагогика, 1972. – 448 с. 9. **Рекомендації психолога щодо розвитку творчих можливостей дітей:** [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://rvogp.ucoz.ua/publ/2-1-0-4>

References

1. **Annastazy A.** Psycholohycheskoe testirovaniye. Kniga.2. M., pedagogika, 1982, st. 32-35. 2. **Burmenskaya G.V., Slutskaya V.I.** "Odaryonnye deti." Moskva, Progress, 1991. 3. **Hylbuh Yu. Z.** "Vnimanie odarjonnye deti". M. Znanie, 1991. 4. **N. Leites** "Legko li byt' odarjonnym?". J. "sem'ya i shkola." Nomer 6. 1990. 5. **Leites N.S.** Sud'ba vunderkyndov. J. "sem'ya i shkola." Nomer 12, 1990. 6. **Martynov S.** "Hochyu chtoby moy rebyonok byl vunderkyndom." J. "Doshkolnoe vospytanye." Number 8. 1994, st. 77-80. 7. **Synov V.M.** Osnovi defektolohyy [Uchebnoe posobie] / V. Synev, G.M. Kobernik. - Moskva: Visshaya shkola, 1994. - 143 st. 8. **Skorokhodova O.I.** Kak ya vosprynymayu, predstavlyayu and ponymayu okruzhayuschy mir / O.I. Skorokhodova. - Moskva: pedagogika, 1972. - 448 st. 9. **Recomendacyy psychologa po razvitiyu tvorcheskyh detey:** [Elektronnyy resourse]. – Rejim dostupa: <http://rvogp.ucoz.ua/publ/2-1-0-4>

Качаненко І. В. Психолого-педагогічна характеристика обдарованості та діагностика окремих її видів.

У даній статті автор продемонструвала те, що проблема роботи з обдарованими дітьми є дуже актуальною в сучасному світі та цікавить багатьох педагогів і психологів. Був проведений аналіз наукових робіт, які стосуються данної категорії дітей, зроблене порівняння визначень «обдарованість», «обдаровані діти» і «здібності» у педагогіці і психології, а також описані рекомендації щодо діагностичної та корекційної роботи як з дітьми з нормальним рівнем розвитку, так і з дітьми із порушеним рівнем розвитку. Актуальність даної статті полягає в тому, що на даний час тенденція збільшення кількості обдарованих дітей з кожним роком поглиблюється, а умов для їх навчання в школі не створюється. Вчителі не підготовлені до особливого виду роботи з такими дітьми, не розуміють стилів та психолого-педагогічних принципів взаємодії з даними учнями. У статті описана динаміка особливостей формування художнього пізнання у дітей з розумовою відсталістю, а також зроблений аналіз їх проєктивної діяльності, зроблений висновок щодо розвитку творчих можливостей у розумово відсталих дітей.

Ключові слова: обдарованість, обдаровані діти, здібності, психолого - педагогічний моніторинг, актуальний рівень розвитку, рівень домагань, зона найближчого розвитку.

Качаненко И. В. Психолого-педагогическая характеристика одарённости и диагностика определённых её видов.

В данной статье автор продемонстрировала, что проблема работы с одаренными детьми является очень актуальной в современном мире и интересует многих педагогов и психологов. Был проведен анализ научных работ, касающихся данной категории детей, произведено сравнение определений «одаренность», «одаренные дети» и «способности» в педагогике и психологии, а также описаны рекомендации по диагностической и коррекционной работы как с детьми с нормальным уровнем развития, так и с детьми с нарушенным уровнем развития. Актуальность данной статьи заключается в том, что в настоящее время тенденция увеличения количества одаренных детей с каждым годом углубляется, а условий для их обучения в школе не создается. Учителя не подготовлены к особому виду работы с такими детьми, не понимают стилей и психолого - педагогических принципов взаимодействия с данным учениками. В статье описана динамика особенностей формирования художественного познания у детей с умственной отсталостью, а также сделан анализ их проєктивной деятельности, сделан вывод о развитии творческих возможностей у умственно отсталых детей.

Ключевые слова: одаренность, одаренные дети, способности, психолого- педагогический мониторинг, актуальный уровень развития, уровень притязаний, зона ближайшего развития.

Kachanenko I. V. Psycho-pedagogical characteristics of giftedness and diagnosis of some of its species.

In this article, the author has shown that the problem of working with gifted children is very relevant in today's world and of interest to many educators and psychologists. In a review of scientific papers related to this category of children, compared the definitions of "talent", "gifted kids" and "ability" in pedagogy and psychology, and describes the recommendations for diagnostic and remedial work as children with normal development and with children with impaired level of development. The relevance of this article lies in the fact that the current trend of increasing number of gifted children every year deepens, and the conditions for their school is not created. Teachers are not trained to a special kind of work with these children do not understand the styles and

psychological - pedagogical principles of interaction with the students. The article describes the dynamics characteristics of the formation of art knowledge in children with mental retardation, as well as to analyze their projective activity, concluded the development of creative options in mentally retarded children.

Keywords: talent, gifted children, abilities, psychological and pedagogical monitoring, the existing level of development, the level of claims, the zone of proximal development.

Стаття надійшла до редакції: 28.10.2013

Статтю прийнято до друку: 28.10.2013

Рецензент: д.п.н., професор Шевцов А. Г.

УДК: 159.922.76-056.36-053.5:159.923.2

ПСИХОСЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ «Я-КОНЦЕПЦІЇ» У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПСИХООРГАНІЧНИМ СИНДРОМОМ

Клименко І.С.,
Науменко Н.А.

Актуальність і постановка проблеми. У сучасній клінічній психології, психіатрії та патопсихології різні клінічні форми психоорганічного синдрому, зазвичай зведені до одного етіопатогенетичного механізму хоча і мають багатофакторну природу: всі прояви психопатологічного стану, а тим більше його етапні зміни, зазвичай важко пов'язати з однією резидуальною патогенною шкідливістю і реакцією на неї. Можливо, первинний екзогенний фактор не тільки провокує «екзогенний тип реакції» (за К. Бонгефферу), але і сенсibiliзує організм і психіку до подальших негативних впливів, при чому, як біологічних, так і соціальних. Також не можна виключити синергетичний ефект соціокультурного впливу, який може мати власне патогенне значення, особливо в умовах розвитку психіки і особистості дитини. При визнанні когнітивних порушень стрижневим симптомокомплексом психоорганічного синдрому у дітей, слід ураховувати і особливості розвитку особистості цих дітей. У зв'язку з цим, актуальним є поглиблене вивчення особистості і насамперед стрижневого компоненту особистості «Я-концепції».

Мета статті – охарактеризувати і представити результати дослідження психосемантичного аналізу важливого компоненту образу світу - «образу я» або «Я-концепції» і психопатологічних станів у дітей молодшого шкільного віку з психоорганічним синдромом.

Проблема особистісного розвитку.

Проблема особистісного розвитку дітей з психофізичними вадами - центральна проблема сучасної спеціальної психології. Довгий час ця проблема розглядалася в руслі метафізичної теорії двох факторів: спадковості і зовнішнього середовища, які зумовлювали хід розвитку дитячої психіки. Причому, не вдаючись у аналіз природи та специфіки самого досліджуваного процесу, одні автори вирішальним фактором вважали спадковість, інші називали середовище, треті вважали, що ці два фактори взаємодіють, конвергують один з одним.

Сучасний погляд на процес розвитку психіки склався в працях вітчизняних психологів Л.С. Виготського, С.Л. Рубінштейна, А.Н. Леонтьєва та ін.. Спираючись на теоретичні та експериментальні дослідження, вони встановили, що психіка людини, на відміну від індивідуального розвитку психіки тварини в онтогенезі, має свої специфічні особливості та умови розвитку. У розвитку психіки дитини, поряд з видовою (генетично обумовленою) і індивідуальною (навчання) формами досвіду, виникає і починає грати провідну роль особлива форма досвіду - соціальний досвід, втілений у продуктах матеріального і духовного виробництва, який засвоюється дитиною протягом усього дитинства [6, с.176].

Біологічно обумовлені властивості організму людини не визначають зміст і структуру психіки. Вони є лише анатомо-фізіологічними передумовами для формування нових видів психічної діяльності. Вирішальну роль у розвитку особистості відіграють соціальні фактори, тобто соціальне середовище, оточуючі нас люди, з якими ми взаємодіємо.

Підкреслюючи вирішальну роль спадковості і середовища в розвитку психіки дитини і у формуванні його як особистості, треба мати на увазі, що ефект цього впливу не може бути реалізований, якщо дитина не проявить власної активності. Тільки в процесі активної діяльності та взаємодії з оточуючими людьми дитина буде відчувати її вплив, і лише тоді в цій діяльності зможуть проявитися його біологічні і патохарактерологічні особливості. Форми прояву активності дітей відрізняються великим різноманіттям: від маніпулятивних дій з предметами до творчої активності, в ході якої дитина пізнає навколишній світ, проявляє себе і розвивається. Розвиток психіки і формування особистості дитини, засвоєння соціального досвіду, відбуваються не автоматично, а шляхом активної взаємодії з середовищем, в процесі навчання і виховання [2, с.224].